

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК МЫЙЗАМЫ

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө”

I бөлүм

Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун статусу жана анын ишин уюштуруу

1-глава

Жалпы жоболор

1-берене. Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

1. Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту (мындан ары – Конституциялык сот) конституциялык сот өндүрүшү аркылуу конституциялык контролду жүзөгө ашыруучу сот бийлигинин жогорку органы болуп саналат.

2. Конституциялык сот бардык башка ачык бийликтен көз карандысыз жана Кыргыз Республикасынын Конституциясына (мындан ары – Конституция) гана баш иет.

3. Конституциялык сот Конституциянын үстөмдүгүн жана түз таасирин, конституциялык түзүлүштүн негиздеринин туруктуулугун, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндигин камсыз кылат.

2-берене. Конституциялык соттун ишинин негизги принциптери

Көз карандысыздык, коллегиялуулук, ачык-айкындык, атаандаштык жана тараптардын тең укуктуулугу Конституциялык соттун ишинин негизги принциптери болуп саналат.

3-берене. Конституциялык сот жөнүндө мыйзамдар

1. Конституциялык сотту уюштуруу, компетенциясы, курамы, түзүү, төрагасын, төраганын орун басарын дайындоо жана бошотуу тартиби Кыргыз Республикасынын Конституциясы жана ушул конституциялык Мыйзам менен аныкталат.

2. Конституциялык соттун компетенциясына кирген маселелерди кароо жана чечимдерди кабыл алуу Конституцияда, ушул конституциялык Мыйзамда жана Конституциялык соттун регламентинде (мындан ары – Регламент) белгиленген конституциялык сот өндүрүшү тартибинде жүзөгө ашырылат.

3. Конституциялык соттун судьяларынын статусу, көз карандысыздыгынын кепилдиктери, жоопкерчиликке тартуунун, кызмат ордуна четтетүүнүн жана бошотуунун тартиби конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар менен аныкталат.

4-берене. Конституциялык соттун ыйгарым укуктары

1. Конституциялык сот:

1) Конституцияга расмий чечмелөө берет;

2) Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын жана башка ченемдик укуктук актыларынын Конституцияга шайкеш келүүсү тууралуу иштерди чечет;

3) Кыргыз Республикасы катышкан күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу тууралуу корутунду берет;

4) мамлекеттик бийлик бутактарынын ортосундагы компетенция жөнүндөгү талаш-тартыштарды чечет;

5) Конституцияга өзгөртүүлөр жана толуктоолор жөнүндө мыйзам долбооруна корутунду берет;

6) Президентке каршы айып коюунун белгиленген тартибинин сакталышы тууралуу корутунду берет;

7) Регламентти кабыл алат, Конституциялык соттун аппараты жөнүндө жобону, анын түзүмүн жана штаттык санын чыгымдар сметасынын чегинде бекитет;

8) бардык мамлекеттик органдардан жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан, алардын кызмат адамдарынан, коомдук бирикмелерден, юридикалык жана жеке жактардан маалыматтарды жана башка документтерди сурайт;

9) эксперттик жана илимий-консультациялык ишке адистерди тартат;

10) жыл сайын конституциялык мыйзамдуулуктун абалы жөнүндө баяндаманы жарыялайт.

2-глава Конституциялык соттун курамы жана анын ишин уюштуруу

5-берене. Конституциялык соттун курамы

1. Конституциялык сот тогуз судьядан: Конституциялык соттун төрагасынан, төраганын орун басарынан жана жети судьядан турат.

2. 40 жаштан жаш эмес жана 70 жаштан ашпаган, жогорку юридикалык билими жана юридикалык кесиби боюнча 15 жылдан кем эмес иш стажы бар Кыргыз Республикасынын жараны Конституциялык соттун судьясы боло алат.

Конституциялык соттун судьялары Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин (мындан ары – Жогорку Кеңеш) депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмес добушу менен чектүү куракка жеткенге чейин шайланат.

6-берене. Конституциялык соттун төрагасын, төраганын орун басарын дайындоо тартиби

1. Конституциялык соттун төрагасы Судьялар кеңешинин сунушу боюнча жана Жогорку Кеңештин депутаттарынын жалпы санынын жарымынан кем эмес добушунун макулдугу менен Конституциялык соттун судьяларынын арасынан 5 жылдык мөөнөткө дайындалат.

2. Конституциялык соттун төрагасынын орун басары Конституциялык соттун төрагасынын сунушу боюнча 5 жылдык мөөнөткө дайындалат.

7-берене. Конституциялык соттун төрагасын, төраганын орун басарын кызмат ордуна бошотуу үчүн негиздер

1. Конституциялык соттун төрагасы, төраганын орун басары өздөрүнүн кызмат ордуларынан алар дайындалган мөөнөт бүткөндө же өз каалоосу боюнча бошотулат.

Конституциялык соттун төрагасынын, төраганын орун басарынын ыйгарым укуктары, ошондой эле судьялык кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотулган, Конституциялык соттун судьясы катары ыйгарым укуктары токтотулган учурда токтотулат.

2. Конституциялык соттун иштеп жаткан төрагасынын ыйгарым укуктарынын мөөнөттөрү бүткөндүгүнө же ыйгарым укуктарынын мөөнөтүнөн мурда токтотулгандыгына, же болбосо кызмат ордуна мөөнөтүнөн мурда бошотулгандыгына байланыштуу Конституциялык соттун жаңы төрагасы дайындалганга чейин төраганын милдеттерин Конституциялык соттун төрагасынын орун басары аткарат.

Конституциялык соттун төрагасы, төраганын орун басары жок учурда Конституциялык соттун төрагасынын милдеттерин Конституциялык соттун судьяларынын жыйналышы тарабынан бул милдеттер жүктөлгөн Конституциялык соттун судьясы убактылуу аткарат.

8-берене. Конституциялык соттун төрагасы

Конституциялык соттун төрагасы Конституциялык соттун судьясынын милдеттерин аткаруу менен бирге:

1) иштерди жана башка маселелерди Конституциялык соттун жыйынында кароого даярдоону жетектейт;

2) Конституциялык соттун жыйындарын чакырат, каралууга тийиш болгон маселелерди талкууга чыгарат, жыйындарга төрагалык кылат;

3) Конституциялык соттун кызыкчылыгын коргойт жана анын атынан чыгат;

4) келип түшкөн кайрылууларды Конституциялык соттун судьяларынын ортосунда бөлүштүрөт;

5) Конституциялык соттун регламентин анын бекитүүсүнө сунуштайт;

6) жыйынды өткөрүүнү, анын катышуучуларынын жана катышып олтургандардын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча чараларды аныктайт;

7) Конституциялык соттун аппаратына жалпы жетекчилик кылат, аппарат жетекчини кызмат ордуна дайындайт жана бошотот, ошондой эле Конституциялык соттун аппараты жөнүндө жобону жана анын түзүмүн Конституциялык соттун бекитүүсүнө сунуштайт;

8) Конституциялык соттун чечимдеринин, корутундуларынын, токтомдорунун, аныктамаларынын көчүрмөлөрүнө жана жыйындардын протоколдоруна кол коёт;

9) ушул конституциялык Мыйзамга жана Конституциялык соттун регламентине ылайык башка ыйгарым укуктарды жүзөгө ашырат.

Конституциялык соттун төрагасы буйруктарды жана тескемелерди чыгарат.

9-берене. Конституциялык соттун төрагасынын орун басары

Конституциялык соттун төрагасынын орун басары Конституциялык соттун судьясынын милдеттерин аткаруу менен бирге Конституциялык соттун төрагасы жок учурда анын милдеттерин аткарат.

II бөлүм

Конституциялык сот өндүрүшү

3-глава

Конституциялык сот өндүрүшүнүн принциптери

10-берене. Көз карандысыздык

1. Конституциялык сот көз карандысыз жана Конституцияга баш иет, өз ишинде ушул конституциялык Мыйзамды жана Конституциялык соттун регламентин жетекчиликке алат.

2. Конституциялык соттун чечимдери Конституцияга негизделет жана судьялардын кандай кызыкчылыктар болбосун алардан эркин болгон укуктук позициясын билдирет.

3. Конституциялык соттун судьялары өздөрүнүн оюн эркин билдирүүсүнө сырттан таасир этүүнү болтурбоочу шарттарда актыларды кабыл алат.

4. Конституциялык соттун иш-аракетине кандай гана болбосун кийлигишүүгө жол берилбейт жана мыйзамда каралган жоопкерчиликке алып келет.

11-берене. Иштерди кароонун коллегиялуулугу

1. Конституциялык сотто иштерди кароо жана алар боюнча чечимдерди кабыл алуу коллегиялуу түрдө жүргүзүлөт.

Конституциялык сот өз ишин анын курамында Конституциялык соттун судьяларынын жалпы санынын үчтөн экиден кем эмеси

болгондо, ошондой эле ушул конституциялык Мыйзамда каралган учурларда үч судьядан турган коллегиялар тарабынан жүзөгө ашырат.

Коллегиялардын курамы жана аны түзүү тартиби Конституциялык соттун регламенти менен аныкталат.

2. Судья кызмат ордуна четтетилген учурларды кошпогондо же болбосо ушул конституциялык Мыйзамда белгиленген тартипте баш тартуусу же андан баш тартуу тууралуу маселе канааттандыраарлык чечилгенде Конституциялык соттун жыйынына катышуудан четтетилиши мүмкүн эмес.

12-берене. Конституциялык сот өндүрүшүнүн ачык-айкындыгы

1. Конституциялык сотто иштерди кароо ачык жүргүзүлөт. Ушул конституциялык Мыйзамда каралган учурларда гана жабык жыйындарды өткөрүүгө жол берилет. Жыйындар жарандык коомдун жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрү үчүн жеткиликтүү болгон соттук жыйындар залында өткөрүлөт.

2. Конституциялык сот катышуучуларга өзүнүн жыйындардын убактысы жана орду жөнүндө жазуу жүзүндө кабарлайт, соттук жыйындар жөнүндө маалыматты Конституциялык соттун имаратында, ошондой эле Конституциялык соттун расмий сайтында жыйындар башталганга чейин он күн мурда жайгаштырат.

3. Конституциялык соттун чечимдери ачык жарыяланат.

13-берене. Териштирүүнүн ачыктыгы

Ушул конституциялык Мыйзамдын 41-беренесинде каралган учурларды кошпогондо, Конституциялык соттун жыйындарында териштирүү ачык жүргүзүлөт.

14-берене. Конституциялык сот өндүрүшүнүн тили

1. Конституциялык сот өндүрүшү мамлекеттик тилде жүргүзүлөт. Сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын өтүнүчү боюнча расмий тилде жүргүзүлүшү мүмкүн.

2. Сот өндүрүшүнүн тилин билбеген конституциялык сот өндүрүшүнүн катышуучуларына башка тилде түшүндүрмө берүү жана котормочунун кызматтарын пайдалануу укугу камсыз кылынат.

15-берене. Иштин түздөн-түз каралышы

1. Конституциялык сот ишти ушул конституциялык Мыйзамда белгилеген тартипте түздөн-түз карабастан анын маңызы боюнча чечим же корутунду кабыл алууга укуксуз.

2. Конституциялык соттун судьялары жыйын ачылган учурдан тартып жабылганга чейин ишти кароого жеке өздөрү катышат.

3. Судьянын жыйынга катышуусуна тоскоолдук кылган учурларды кошпогондо, судьялардын эч кимиси ишти кароодон баш тартууга укуксуз.

4. Эгерде кворумду камсыз кылуу үчүн жаңы судьянын катышуусу зарыл болсо, анын жыйынга киришүүсү соттук териштирүү башталгандан тартып иш боюнча өндүрүштү кайра баштоого алып келет.

5. Судьянын ишти андан ары кароого катышуусунун мүмкүн эместиги судьялардын кворуму болгондо өндүрүштү улантууга тоскоолдук кылбайт, бирок кеткен судьянын судьялардын кеңешмесине жана чечимдерди же корутундуларды кабыл алууга катышуусун болтурбайт.

6. Конституциялык соттун кеңешмеси убагында жыйынга катышып жаткан судьялардын эч кимиси добуш берүүдө калыс болууга укуксуз; чечим же корутунду жарыяланганга чейин ар бир судья иш боюнча өзүнүн позициясын жеке өзү билдирүүгө милдеттүү.

16-берене. Тараптардын атаандаштыгы жана тең укуктуулугу

Тараптар Конституциялык соттун жыйынында атаандаштыктын негизинде өзүнүн позицияларын коргоо боюнча бирдей укуктарды жана мүмкүнчүлүктөрдү пайдаланат.

4-глава

Ишти чечүү чектери

17-берене. Ишти чечүү чектери

1. Конституциялык сот укук маселелерин гана белгилейт жана чечет.

2. Конституциялык сот талашылып жаткан ченемдик укуктук актынын конституциялуулугун текшерүү менен анын Конституцияга шайкеш келүүсүн төмөнкүлөр боюнча белгилейт:

1) ченемдердин мазмуну боюнча;

2) ченемдик укуктук актынын формасы боюнча;

3) кабыл алуу, кол коюу, жарыялоо жана колдонууга киргизүү тартиби боюнча.

3. Конституциялык сот Конституцияга өзгөртүүлөр жана толуктоолор жөнүндө мыйзам долбооруна корутунду берүү менен анын төмөнкүлөргө шайкеш келүүсүн белгилейт:

1) адамдын жана жарандын фундаменталдуу укуктарына жана эркиндиктерине, аларды чектөөлөргө жол берилишине;

2) демократиялык, укуктук, светтик мамлекеттин принциптерине;

3) Конституциянын 114-беренесинде каралган өзгөртүүлөрдү киргизүү тартибине.

4. Конституциялык сот кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана козголгон предмет боюнча актыларды чыгарат. Конституциялык сот мында кайрылууда баяндалган жүйөлөргө жана пикирлерге байланыштуу эмес.

18-берене. Ишти чечүү чектеринин өзгөчөлүктөрү

Айрымдары Конституциялык сотко, ал эми башкалары – мамлекеттик бийликтин башка органдарына караштуу болгон бир нече өз ара байланышкан талаптар бириктирилген учурда Конституциялык соттун компетенциясына кирген маселелер боюнча талаптар гана каралууга тийиш.

5-глава

Конституциялык сотко кайрылуу субъекттери

19-берене. Конституциялык сотко кайрылуу субъекттери

1. Конституциялык сотко кайрылуу укугу төмөнкүлөргө таандык:

1) жеке же юридикалык жакка (жактарга), эгерде ал мыйзамдарда жана башка ченемдик укуктук актыларда Конституция менен таанылган укуктары жана эркиндиктери бузулууда деп эсептесе;

2) Президентке;

3) Жогорку Кеңешке;

4) Жогорку Кеңештин фракцияларына, депутаттык топторго;

5) Министрлер Кабинетине;

6) Жогорку Сотко;

7) жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына;

8) Башкы прокурорго;

9) Акыйкатчыга (Омбудсменге);

10) Кыргыз Республикасынын судьясына (судьяларына);

2. Ушул берененин 1-бөлүгүнүн 2-9-пункттарында көрсөтүлгөн органдар жана кызмат адамдары Конституциялык сотко сунуш түрүндөгү кайрылууларды, башка адамдар – өтүнүчтөрдү, ал эми судья (судьялар) суроо-талаптарды беришет.

20-берене. Конституциянын ченемдерин чечмелөө жөнүндө кайрылуу укугу

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдерин чечмелөө жөнүндө кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2, 3, 5, 6-пункттарында көрсөтүлгөн субъекттер ээ.

21-берене. Мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды конституциялык эмес деп таануу жөнүндө кайрылуу укугу

Мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды конституциялык эмес деп таануу жөнүндө кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн субъекттер ээ.

22-берене. Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду берүү тууралуу кайрылуу укугу

Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду берүү тууралуу кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-5-пункттарында көрсөтүлгөн субъекттер ээ.

23-берене. Мамлекеттик бийликтин бутактарынын ортосундагы компетенция жөнүндө талаш-тартышты чечүү тууралуу кайрылуу укугу

Мамлекеттик бийликтин бутактарынын ортосундагы компетенция жөнүндө талашты чечүү тууралуу кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-7-пункттарында көрсөтүлгөн субъекттер ээ, алар өздөрүнүн компетенциясына тиешелүү болгон бөлүгүндө гана сунуш киргизе алышат.

24-берене. Конституцияга өзгөртүүлөр жөнүндө мыйзамдын долбооруна корутунду берүү жөнүндө кайрылуу укугу

Конституцияга өзгөртүүлөр жөнүндө мыйзамдын долбооруна корутунду берүү жөнүндө кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-5, 9-пункттарында көрсөтүлгөн субъекттер ээ.

25-берене. Президентке каршы айып коюунун белгиленген тартибин сактоо жөнүндө корутунду берүү тууралуу кайрылуу укугу

Президентке каршы айып коюунун белгиленген тартибин сактоо жөнүндө корутунду берүү тууралуу кайрылуу укугуна ушул конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-5, 8-пункттарында көрсөтүлгөн субъекттер ээ.

6-глава

Конституциялык сотко кайрылуу

26-берене. Конституциялык сотто ишти кароонун себептери

Конституциялык сотко ушул конституциялык Мыйзамдын жана Регламенттин талаптарына жооп берүүчү сунуш, өтүнүч жана суроо-талап түрүндөгү кайрылуу Конституциялык сотто ишти кароонун себеби болуп саналат.

27-берене. Кайрылууга коюлуучу жалпы талаптар

1. Конституциялык сотко кайрылуу жазуу жүзүндө берилет жана ыйгарым укук берилген адам (укук берилген адамдар) тарабынан кол коюлат.

2. Кайрылууга коюлуучу жалпы талаптар, зарыл болгон документтердин тизмеги, аларды каттоо тартиби Регламент менен белгиленет.

3. Кайрылуулар, ошондой эле аларга тиркелген материалдар мамлекеттик же расмий тилдерде берилет.

3. Кайрылууда төмөнкүлөр көрсөтүлүүгө тийиш:

1) Конституциялык соттун аталышы;

2) кайрылуучунун аталышы, дареги жана ага тиешелүү болгон башка зарыл болгон маалыматтар;

3) кызмат орду боюнча өкүлчүлүк учурларын кошпогондо, кайрылуучунун аталышы, дареги, анын өкүлү жана анын ыйгарым укуктары жөнүндө башка маалыматтар;

4) конституциялуулугу текшерилүүгө тийиш болгон ченемдик укуктук актыга кол койгон же аны чыгарган мамлекеттик органдын, кызмат адамынын аталышы, дареги;

5) Конституциянын жана ушул конституциялык Мыйзамдын Конституциялык сотко кайрылуу укугун берген ченемдери;

6) тарап өзүнүн талабын негиздеген жагдайлар жана тарап баяндаган фактыларды ырастоочу далилдер;

7) талашылып жаткан ченемдик актынын так аталышы, номери, кабыл алынган күнү, жарыяланган булактар жана башка реквизиттери;

8) конкреттүү, ушул конституциялык Мыйзамда көрсөтүлгөн кайрылууну кароонун негиздери;

9) кайрылуучунун коюлган маселе боюнча позициясы жана анын Конституциянын тиешелүү ченемдерине шилтеме менен укуктук негиздемеси;

10) Конституциялык сотко сунушка, өтүнүчкө, суроо-талапка байланыштуу кайрылган талап;

11) тиркелген документтердин тизмеги.

28-берене. Кайрылууга тиркелүүчү документтер

Кайрылууга төмөнкүлөр тиркелет:

1) кайрылуучу тарап жалпысынан же айрым бөлүгүндө конституциялуулугу талашылып жаткан ченемдик укуктук актынын текстинин көчүрмөсү;

2) өкүлчүлүк кызмат орду боюнча жүргүзүлүүчү учурларды кошпогондо, ишеним кат же өкүлдүн ыйгарым укуктарын ырастоочу башка документ.

Зарыл болгон учурда кайрылууга Конституциялык соттун жыйынына чакырылууга тийиш болгон адамдардын тизмеси, алардын даректери, ошондой эле башка документтер жана материалдар тиркелиши мүмкүн.

29-берене. Конституциялык сотко келип түшкөн кайрылууларды каттоо

Конституциялык сотко келип түшкөн кайрылуулар алар келип түшкөн күнү милдеттүү түрдө катталууга тийиш.

7-глава

Кайрылууларды өндүрүшкө кабыл алуу, иштерди кароого даярдоо жана Конституциялык сотто иштерди кароо

30-берене. Кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу

1. Кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө маселе катталган учурдан тартып отуз күндүн ичинде Келип түшкөн кайрылуу чечүү үчүн Конституциялык соттун үч судьядан турган коллегиясына берилет.

2. Кайрылууну жана ага тиркелген документтерди текшерүү коллегиянын судьяларынын бирине тапшырылат. Кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө же аны кабыл алуудан баш тартуу жөнүндөгү аныктама коллегия тарабынан көпчүлүк добуш менен кабыл алынат.

Кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган учурда кайрылууну текшерүү тапшырылган, мындан ары судья-баяндамачы деп аталуучу судья ишти жыйынга даярдоону жүзөгө ашырат, аны кабыл алуудан баш тартылган учурда судьялардын коллегиясынын тиешелүү аныктамасынын көчүрмөсү тиркелген материалдары менен арыз ээсине жөнөтүлөт.

3. Коллегия төмөнкү учурларда кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартат:

1) эгерде кайрылуу формасы жана мазмуну боюнча ушул конституциялык Мыйзамдын талаптарына ылайык келбесе;

2) эгерде кайрылуу тиешелүү эмес органдан же жактан (субъекттен) келип түшсө;

3) эгерде кайрылуу тараптын Конституциялык сотто иш жүргүзүүгө ыйгарым укуктары жок өкүлү тарабынан берилсе же болбосо ушул конституциялык Мыйзамда каралбаган адам өкүл болуп саналса;

4) эгерде кайрылууда билдирилген талап Конституциялык сотко караштуу болбосо;

5) эгерде кайрылууда көрсөтүлгөн маселенин конституциялуугу мурда текшерилсе жана өзүнүн күчүн сактаган акты болсо;

6) эгерде кайталанган кайрылууда талашылып жаткан ченемдик укуктук актыга тиешелүү болгон жаңы аргументтер жана жүйөлөр жок болсо.

4. Конституциялуулугу талашылып жаткан актыны жокко чыгаруу же анын күчүн жоготуу кайрылууну Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алуудан баш тартууга алып келет.

5. Кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө же болбосо аны кабыл алуу тууралуу аныктаманы тараптар үч айдын ичинде Конституциялык сотко даттанылышы мүмкүн.

Бул маселени кароонун жыйынтыктары боюнча Конституциялык сот тарабынан өзүнчө токтом кабыл алынат.

6. Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу Конституциялык сот тарабынан иш каралып бүткөнгө чейин талашылып жаткан эл аралык келишимдердин күчүнө кирүү процессинин токтотулуп турушуна алып келет.

31-берене. Конституциялык сотто маселелерди кароонун мөөнөттөрү

Конституциялык сот өндүрүшкө кабыл алынган кайрылууну ал өндүрүшкө кабыл алынган күндөн тартып алты айдын ичинде карайт жана ал боюнча акт чыгарат.

Конституцияны чечмелөө жөнүндөгү, ошондой эле судьянын (судьялардын) суроо-талабына байланышкан иштер боюнча Конституциялык соттун актысы эки айдын ичинде чыгууга тийиш.

Президентке каршы айып коюунун белгиленген тартибин сактоо тууралуу корутунду берүү жөнүндө иштер боюнча Конституциялык соттун актысы бир айдын ичинде чыгууга тийиш.

32-берене. Ишти кароого даярдоо

1. Өндүрүшкө кабыл алынган кайрылуу боюнча судья-баяндамачы Регламентке ылайык эки айлык мөөнөттө ишти кароого даярдоону жүргүзөт.

Мындан тышкары судья-баяндамачы:

1) ар башка жактардын өз ара байланышкан талаптарын бир сот өндүрүшүнө бириктирүү жөнүндө же бир кайрылууда билдирилген караштуу болбогон талаптарды бөлүү жөнүндө маселени чечет;

2) ишти Конституциялык соттун жыйынында кароого дайындоо жөнүндө аныктаманы чыгарат, жыйындын катышуучуларына билдирет жана зарыл болгон жактардын катышуусун камсыз кылат.

2. Билдирилген талаптардын өзгөчө татаалдыгына же алардын өтө маанилүүлүгүнө жараша ишти кароого даярдоо бир нече судьяга тапшырылышы мүмкүн.

33-берене. Конституциялык сот өндүрүшүнүн катышуучулары

Тараптар, алардын өкүлдөрү, үчүнчү жактар, күбөлөр, эксперттер, котормочулар конституциялык сот өндүрүшүнүн катышуучулары болуп саналат.

34-берене. Тараптар жана алардын өкүлдөрү

1. Конституциялык сот өндүрүшүндө төмөнкүлөр тараптар деп таанылат:

1) кайрылуучу тарап – сунуштары жана өтүнүктөрү өндүрүшкө кабыл алынган жактар же органдар;

2) жоопкер-тарап – ченемдик укуктук актыны чыгарган, ага кол койгон орган же кызмат адамдары же конституциялуулугу жөнүндө маселе коюлуп жаткан Конституцияга өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу мыйзам долбоорун, эл аралык келишимди ратификациялоону, бекитүүнү же Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө киргизүүнүн башка ыкмасын демилгелеген субъекттер.

2. Тараптар өз ишин жеке өздөрү же өздөрүнүн өкүлдөрү аркылуу жүргүзүшү мүмкүн. Тараптардын ар биринин үчтөн ашык эмес өкүлү болушу мүмкүн.

Өкүлдөрдүн ыйгарым укуктары Кыргыз Республикасынын Граждандык кодексинде каралган тартипте таризделет.

3. Сууроо-талабы Конституциялык соттун өндүрүшүнө кабыл алынган судья (судьялар) тарап деп таанылбайт, жыйынга чакырылбайт.

4. Тараптар бирдей процесстик укуктарды пайдаланат.

Тараптар жана алардын өкүлдөрү иштин материалдары менен таанышууга, алардан көчүрмөлөрдү жүргүзүүгө, көчүрмөлөрдү алууга, далилдерди берүүгө, далилдерди изилдөөгө катышууга, процесстин жүрүшүндө келип чыккан бардык маселелер боюнча өз жүйөлөрүн жана пикирлерин билдирүүгө, корутунду сөз сүйлөөгө укуктуу.

Ошондой эле тараптар өтүнүктөрүн билдирүүгө, судьяларга оозеки жана жазуу жүзүндө түшүндүрмөлөрдү берүүгө, билдирилген сунуштар жана өтүнүктөр боюнча өз пикирин айтууга укуктуу.

Кайрылуучу тарап талаптардын негизин же предметин өзгөртүүгө, алардын көлөмүн көбөйтүүгө же азайтууга, талаптардан баш тартууга укуктуу.

Жоопкер-тарап аларды толугу менен же жарым-жартылай таанууга же аларга каршы пикирин билдирүүгө укуктуу.

Соттук териштирүүдө жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча тараптар ишти соттук териштирүү башталганга чейин жазуу жүзүндө өзүнүн түшүндүрмөлөрүн, өтүнүчтөрүн, сунуштарын жана каршы пикирлерин беришет.

5. Ар бир тарап далилдерди берүүгө жана өз талаптарынын жана каршы пикирлеринин негизи катары таянган жагдайларды далилдөөгө укуктуу.

Тараптар өз укуктарын ак ниеттүү пайдаланууга милдеттүү. Сотко атайын жалган маалыматтарды билдирүү Конституциялык сотту сыйлабагандык катары бааланат жана мыйзам боюнча жоопкерчиликке алып келет.

Тараптар жана алардын өкүлдөрү Конституциялык соттун чакыруусу боюнча келүүгө, түшүндүрмөлөрдү берүүгө жана суроолорго жооп берүүгө милдеттүү.

35-берене. Күбөлөр

Талашылып жаткан ченемдик укуктук акт боюнча ченем жаратуучу жагдайларды изилдөө зарылчылыгы болгон учурда мындай жагдайлар жөнүндө маалыматтарга ээ жактар күбө катары чакырылышы мүмкүн.

36-берене. Эксперт

Каралып жаткан ишке тиешелүү маселелер боюнча атайын билимдерге ээ адам Конституциялык соттун жыйынына эксперт катары чакырылышы мүмкүн.

Эксперт тарабынан корутунду берилүүгө тийиш болгон маселелер судья- баяндамачы же Конституциялык сот тарабынан аныкталат.

37-берене. Конституциялык соттун жыйынына үчүнчү жактардын катышуусу

Судья-баяндамачынын, соттун демилгеси же болбосо тараптардын өтүнүчү боюнча Конституциялык сот тарабынан каралып жаткан маселелер боюнча өзүнүн түшүндүрмөлөрүн, жүйөлөрүн жана пикирлерин билдирүүгө милдеттүү болгон жеке жана юридикалык жактар, мамлекеттик органдар, коомдук бирикмелер, эл аралык уюмдар тартылышы мүмкүн. Мында Конституциялык сот алардын жүйөлөрү жана пикирлери менен байланыштуу эмес.

38-берене. Жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча ишти кароо

1. Жазуу жүзүндөгү процесс – ушул берененин 2-бөлүгүндө аныкталган иштердин категориялары боюнча, соттук процесстин

катышуучулары жок учурда өткөрүлүүчү Конституциялык соттун сот жыйыны.

2. Жазуу жол-жобосу боюнча кароо иштердин төмөнкү категориялары боюнча жүргүзүлөт:

1) Конституцияны расмий чечмелөө жөнүндө;

2) Кыргыз Республикасы үчүн күчүнө кире элек эл аралык келишимдердин конституциялуулугу жөнүндө корутунду берүү тууралуу;

3) судьянын (судьялардын) суроо-талабы боюнча;

4) кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу же кабыл алуу жөнүндө судьялардын коллегиясынын аныктамасына даттанууларды кароо тууралуу.

3. Ушул беренде аталган иштер оозеки соттук териштирүү зарылдыгы Конституциялык сот тарабынан жеке демилгеси боюнча же конституциялык сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын өтүнүчү боюнча таанылган учурларды кошпогондо жазуу жүзүндөгү жол-жобо боюнча жүргүзүлөт.

4. Конституциялык сот өндүрүшүнүн жазуу жүзүндөгү формасын пайдалануу менен ишти кароо тартиби Регламент менен аныкталат.

39-берене. Судьяга (судьяларга) баш тартуу

1. Тараптар Конституциялык соттун судьясына конституциялык сот өндүрүшүнүн бардык этабында баш тартуусун төмөнкү учурларда билдирүүгө укуктуу:

1) эгерде ишти чечүүдө судьянын объективдүүлүгү сот өндүрүшүнүн катышуучулары менен жакын туугандык байланыштарынан улам күмөн жаратышы мүмкүн болсо;

2) эгерде адилеттүүлүгүнө жана калыстыгына таасирин тийгизиши мүмкүн болгон башка олуттуу жагдайлар болсо.

Ушул эле негиздер боюнча судья (судьялар) өзүнүн баш тартуусун билдирүүгө укуктуу.

2. Конституциялык сот тараптардын өтүнүчү боюнча ушул берененин 1-бөлүгүндө көрсөтүлгөн жагдайлар болгондо баш тартуу жөнүндө маселе чечилүүгө тийиш болгон судьяны уккандан кийин баш тартуу жөнүндө жүйөлүү аныктама чыгарат.

Мында ишти кароо үчүн кворумдун бузулушуна алып келсе, анда судьяга (судьяларга) баш тартууга (анын (алардын) баш тартууга) жол берилбейт, ал жөнүндө Конституциялык палата аныктама чыгарат.

40-берене. Ачык жыйындар

Ушул конституциялык Мыйзамда каралгандан тышкары учурларда, Конституциялык соттун жыйындары ачык өтөт.

Катышып жаткандар жыйындын жүрүшүнө өздөрү ээлеген орундарынан белгилеп жаза алышат. Мында жыйынды киного жана

сүрөткө тартууга, видеого жазууга, радиодон жана теледен түз берүүгө Конституциялык соттун уруксаты менен жол берилет. Эгерде айрым адамдар жыйынды алып баруунун тиешелүү тартибине кийлигишүүгө жол берген учурда, төрагалык кылуучу эскертүүдөн кийин аларды жыйындар залынан чыгарып жиберет.

41-берене. Жабык жыйындар

Конституциялык сот мамлекеттик сырды сактоо, жарандардын коопсуздугун камсыз кылуу, алардын жеке турмушундагы сырды жана коомдук адеп-ахлакты коргоо үчүн зарыл болгон учурларда жабык жыйынды дайындайт.

Ишти жабык жыйында угуунун зарылдыгы жөнүндө жүйөлүү аныктама чыгарылып, ал жыйын башталаар алдында жалпыга жарыяланат.

Жабык жыйынга Конституциялык соттун судьялары, тараптар жана алардын өкүлдөрү катышат. Сот өндүрүшүнүн башка катышуучуларынын катышуу мүмкүндүгү Конституциялык сот тарабынан аныкталат. Жыйынды алып баруунун тиешелүү тартибин түздөн-түз камсыз кылуучу Конституциялык соттун аппаратынын кызматкерлеринин катышуусу судьялар менен макулдашуу боюнча төрагалык кылуучу тарабынан аныкталат.

42-берене. Жыйынды кийинкиге жылдыруу

1. Конституциялык соттун жыйыны төмөнкү учурларда кийинкиге жылдырылышы мүмкүн:

1) кворумдун жоктугуна байланыштуу;

2) катышуусу милдеттүү деп таанылган жана алардын жоктугу ишти туура чечүүгө таасирин тийгизиши мүмкүн болгон тараптардын же тараптардын биринин, күбөнүн же эксперттин келбей калышына байланыштуу;

3) эгерде Конституциялык сот каралып жаткан ишти жетиштүү даярдалган эмес деп тапса;

4) талап кылынган материалдардын өз убагында берилбегендигине байланыштуу, эгерде алар ишти чечүү үчүн олуттуу мааниге ээ болсо;

5) сот жыйынынын нормалдуу жүрүшүнө же ишти ар тараптуу кароого тоскоолдук кылган башка жагдайлар болгондо, эгерде бул жагдайларды сот жыйынынын жүрүшүндө жоюуга мүмкүн болбосо.

2. Конституциялык соттун жыйынын кийинкиге жылдыруу жөнүндө чечим сот жыйынына катышкан судьялардын санынын көпчүлүк добушу менен кабыл алынат. Конституциялык соттун сот жыйынын кийинкиге жылдыруу тууралуу чечим кабыл алууда Конституциялык сот жыйын жылдырылган датаны дайындайт.

43-берене. Иш боюнча өндүрүштү токтото туруу

1. Ишти ушул конституциялык Мыйзамда белгиленген мөөнөт ичинде кароо мүмкүн болбогон учурларда Конституциялык сот ал боюнча өндүрүштү келип чыккан тоскоолдуктарды жоюу үчүн зарыл болгон мөөнөткө токтото турууга укуктуу. Мында аны кароонун мөөнөтү да токтотулуп турат.

Иш боюнча өндүрүш аны токтото туруу үчүн негиз болгон жагдайлар жоюлганда кайра жаңыланат. Конституциялык соттун иши боюнча өндүрүштү токтото туруу башка иштерди кароого тоскоолдук кылбайт.

2. Ишти кароо ал токтотулуп турган учурдан тартып кайра жаңыланат, ал эми мурда угулган эксперттерди, адистерди жана күбөлөр зарыл болгон учурларда гана экинчи ирет чакыртылат. Өндүрүштү кайра жаңылоодо Конституциялык сот аныктама чыгарат жана ишке катышып жаткан адамдарга бул жөнүндө билдирет.

Эгерде Конституциялык соттун жыйыны судьялардын башка курамында кайра жаңыланса, ишти кароо кайрадан башталат.

44-берене. Иш боюнча өндүрүштү токтотуу

1. Конституциялык сот иш боюнча өндүрүштү төмөнкү учурларда токтотот:

1) арыз ээси талаптардан баш тартканда, Конституциялык сот тарабынан маңызы боюнча чечим кабыл алынганга чейин тарап маселени өз ыктыяры менен алып салганда;

2) эгерде ишти даярдоо же кароо процессинде ал Конституциялык сотко караштуу эмес экендиги аныкталса. Мында караштуу болгон орган милдеттүү түрдө көрсөтүлөт;

3) эгерде конституциялуулугу талашылып жаткан акт ишти даярдоо же кароо процессинде жокко чыгарылса же күчүн жоготсо, бул актынын иш-аракети менен жеке жана юридикалык жактардын конституциялык укуктары жана эркиндиктери бузулган учурларды кошпогондо.

2. Иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө маселени чечүү Конституциялык сот тарабынан сот жыйынына катышкан судьялардын көпчүлүк добушу менен кабыл алынат.

Конституциялык соттун иш боюнча өндүрүштү токтотуу жөнүндө аныктамасы тараптарды Конституциялык сотко ошол эле талап жана ошол эле негиздер боюнча кайтадан кайрылуу мүмкүндүгүнөн ажыратат.

45-берене. Иштерди кароонун тартиби

1. Конституциялык сотто иштерди кароо оозеки же жазуу жүзүндө, ошондой эле айрым учурларда Регламентке ылайык онлайн режимде жүргүзүлөт.

46-берене. Конституциялык соттун жыйынынын протоколу

Конституциялык соттун жыйынында сот жыйынынын катчысы тарабынан протокол жүргүзүлөт.

47-берене. Процесстик коргоо чараларын колдонуу

1. Конституциялык соттун, жыйындын катышуучуларынын беделин коргоо жана конституциялык сот өндүрүшүн жүргүзүүнүн тиешелүү тартибин камсыз кылуу максатында, Конституциялык сот тарабынан адамдарды сот жыйынынын залынан чыгарып жиберүүгө же төмөнкү формалардын биринде белгиленген бузуунун ар бир учуру үчүн жоопкерчиликке тартууга жол берилет:

1) соттун процесстик ишине кийлигишүү, судьяга таасир этүү;

2) ишти даярдоо жана кароо процессинде Конституциялык соттун талаптарын жүйөлүү себептерсиз аткарбай коюу же өз убагында аткарбоо;

3) Конституциялык сотко жүйөлүү себептерсиз келбей коюу же келбей коюунун себептери жөнүндө кабарлабай коюу;

4) Конституциялык соттун жыйынынын тартибин бузуу, Конституциялык соттун судьяларына баш ийбөө, Конституциялык сотто кабыл алынган жол-жоболорду жана этикеттин эрежелерин этибарга албоо;

5) жыйындын катышуучуларынын чыгып сүйлөөсүнүн ырааттуулугун өз алдынча бузуу;

б) мазактоочу сөздөрдү колдонуу.

2. Эгерде ушул беренедө көрсөтүлгөн бузуулар сот жыйынынын процессинде байкалса, процесстик коргоо чаралары Конституциялык соттун протоколдук аныктамасы боюнча кечиктирилбестен колдонулат.

3. Башка учурларда процесстик коргоо чаралары Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган тартипте колдонулат.

8-глава

Конституциялык соттун актылары

48-берене. Конституциялык соттун актыларынын түрлөрү

1. Конституциялык сот чечимдер, корутундулар, токтомдор жана аныктамалар түрүндөгү актыларды кабыл алат.

2. Конституциялык сот кайрылууларды кароонун натыйжасында Конституциянын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 1-пунктунда каралган ыйгарым укуктар боюнча кайрылууларды кароонун натыйжасында токтом, аталган берененин 2-бөлүгүнүн 2 жана 4-пункттары менен чечим, белгиленген берененин 1-бөлүгүнүн 3, 5, 6-пункттары менен корутунду кабыл алат.

3. Конституциялык соттун чечими, токтому жана корутундусу Кыргыз Республикасынын атынан чыгарылат жана Конституциялык соттун төрагалык кылуучусу, судьялары тарабынан кол коюлат.

4. Конституциялык соттун башка актылары өзүнчө же протоколдук аныктама түрүндө кабыл алынат.

49-берене. Конституциялык соттун актыларын кабыл алуу тартиби

1. Конституциялык соттун актылары кеңешүүчү бөлмөдө судьялардын аты боюнча сурамжылоо жолу менен ачык добуш берүү аркылуу кабыл алынат.

2. Кеңешменин жүрүшүндө судьялар каралып жаткан маселе боюнча өзүнүн позициясын эркин билдире жана башка судьялардан өз позицияларын тактоону өтүнө алат. Чыгып сүйлөөлөрдүн саны жана узактыгы чектелиши мүмкүн эмес.

3. Конституциялык соттун кеңешмесине Конституциялык соттун ушул ишти карап жаткан судьялары гана катышат. Башка адамдардын катышуусуна жол берилбейт.

4. Судья добуш берүүдө калыс болууга же катышпай коюуга укуксуз. Төрагалык кылуучу бардык учурларда акыркы болуп добуш берет.

5. Кеңешменин протоколунда добушка коюлган маселелер жана добуш берүүнүн жыйынтыктары милдеттүү түрдө жазылат. Протокол судья-катчы тарабынан жүргүзүлөт, ага бардык катышкан судьялар кол коёт жана жарыяланбоого тийиш.

6. Кеңешмеге катышкан судьялардын талкуунун мазмунун жана добуш берүүнүн жыйынтыктарын жарыялоого укугу жок.

7. Конституциялык сот кайрылуудагы талаптарды толугу менен же жарым-жартылай канааттандырганда же канааттандыруусуз калтырганда иш маңызы боюнча чечилди деп эсептелинет.

8. Конституциялык соттун актысы эгерде ага жыйынга катышкан судьялардын көпчүлүгү добуш берсе кабыл алынды деп эсептелинет. Бир дагы сунуш көпчүлүк добуш албаган учурда, төрагалык кылуучу эң көп сандагы добуш алган эки сунушту кайталап добушка коёт.

9. Эгерде чечимди же корутундуну кабыл алууда добуштар тең бөлүнүп калса, чечим же корутунду талашылып жаткан актынын конституциялуулугунун пайдасына кабыл алынат. Башка актыларды кабыл алууда добуштар тең болгон учурда төрагалык кылуучу добуш берген акт кабыл алынды деп эсептелинет.

10. Конституциялык соттун актысы негиздүү жана жүйөлүү болууга тийиш.

11. Конституциялык соттун чечими ага кол коюлгандан кийин дароо Конституциялык соттун ачык жыйынында толук көлөмдө жарыяланат.

Айрым учурларда чечимдин жүйөлүү бөлүгүн түзүү он күнгө чейинки мөөнөткө жылдырылышы мүмкүн, бирок анын резолюциялык бөлүгү ошол эле жыйында жарыяланат. Жазуу жүзүндөгү процесс жүргүзүлгөн учурда Конституциялык соттун

жыйынтыктоочу актысы жазуу жүзүндөгү процесс жүргүзүлгөн күнү жана үч жумуш күндүн ичинде иш боюнча тараптарга жиберилет.

50-берене. Конституциялык соттун судьясынын өзгөчө пикири

Конституциялык соттун актысына макул болбогон, же Конституциялык сот тарабынан каралып жаткан маселенин маңызы боюнча кабыл алынган чечим, токтом же корутунду үчүн добуш берген, бирок кандайдыр бир башка маселе же кабыл алынган актынын жүйөсү боюнча добуш берүүдө азчылыкта калган Конституциялык соттун судьясы жазуу жүзүндө өзүнүн өзгөчө пикирин баяндоого укуктуу.

Судьянын өзгөчө пикири иштин материалдарына тиркелет жана актынын өзү жарыяланууга тийиш болгон ошол эле басылмаларда Конституциялык соттун актысы менен бирге жарыяланат.

51-берене. Актыдагы так эместиктерди оңдоо

Конституциялык сот актыны жарыялагандан кийин, анда жол берилген аталыштардагы, белгилөөлөрдөгү так эместиктерди, каталарды жана редакциялык жана техникалык даана байкалган кемчиликтерди оңдой алат, ал жөнүндө аныктама чыгарат.

52-берене. Конституциялык соттун актыларынын юридикалык күчү

1. Кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу жөнүндө же аны кабыл алуудан баш тартуу тууралуу аныктаманы кошпогондо, Конституциялык соттун актылары акыркы болуп саналат жана даттанууга жатпайт. Конституциялык соттун чечимдери, токтомдору жана корутундулары жарыяланган учурдан, ал эми башка актылар кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

Ченемдик укуктук актыны же анын бөлүгүн конституциялык эмес деп таануу жөнүндө чечим юридикалык күчүн ошондой эле мазмундагы ченемдик укуктук актыны же анын бөлүгүн кайра кабыл алуу менен жоготушу мүмкүн эмес.

2. Конституциялык соттун актылары бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймактарында аткарылууга тийиш.

3. Конституциялык сот тарабынан мыйзамдардын жана башка ченемдик укуктук актылардын же алардын жоболорунун конституциялык эместигин белгилөө Кыргыз Республикасынын аймагында алардын колдонулушун жок кылат, ошондой эле соттук чечимдерди кошпогондо мыйзамдарга же алардын жоболоруна негизделген, конституциялык эмес деп таанылган башка ченемдик

укуктук актылардын колдонулушун жокко чыгарат. Алар шайкеш келтирилгенге чейин же жокко чыгарылганга чейин түздөн-түз Конституция жана Конституциялык соттун чечимдери колдонулат.

4. Конституциялык эмес деп таанылган мыйзамдардын жана башка ченемдик актылардын ченемдерине негизделген сот актылары укуктары жана эркиндиктери козголгон жарандардын даттануулары боюнча ар бир конкреттүү учурда ошол актыны кабыл алган сот тарабынан кайра каралат.

5. Конституциялык соттун корутундусу менен конституциялык эмес деп таанылган күчүнө кире элек эл аралык келишимдер колдонууга киргизилбөөгө жана колдонулбоого тийиш.

53-берене. Конституциялык соттун актыларын аткаруу

1. Конституциялык соттун чечимдери жана корутундулары ченемдик укуктук актыларды кароонун предмети болгон тараптарга, мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жана кызмат адамдарына жөнөтүлөт жана мамлекеттик бийлик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын расмий басылмаларында, “Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында”, Конституциялык соттун расмий сайтында, ошондой эле зарыл болгон учурларда – жана башка басылмаларда жарыяланат.

2. Эгерде Конституциялык соттун чечими менен ченемдик укуктук акт толугу менен же жарым-жартылай Конституцияга карама-каршы келет деп таанылган, же болбосо Конституциялык соттун чечиминен укуктук жөнгө салуудагы кенемтени четтетүү зарылдыгы келип чыккан учурларда:

1) Министрлер Кабинети Конституциялык соттун чечими келип түшкөн күндөн тартып үч айдан кечиктирбестен Жогорку Кеңешке аталган чечимден келип чыгуучу конституциялык мыйзамдын же мыйзамдын долбоорун киргизет.

Конституциялык соттун чечиминен келип чыгуучу мыйзамдын долбоору Жогорку Кеңештин депутаттары же мыйзам чыгаруу демилгесинин башка субъекттери тарабынан демилгелениши мүмкүн.

Аталган мыйзам долбоорлору Жогорку Кеңеш тарабынан кезексиз тартипте каралууга тийиш.

2) Кыргыз Республикасынын Президенти, Министрлер Кабинети Конституциялык соттун чечимдери келип түшкөн күндөн тартып эки айдан кечиктирбестен жаңы ченемдик укуктук актыны кабыл алат же анын өзүнчө бөлүгүндө конституциялык эмес деп таанылган ченемдик укуктук актыга өзгөртүүлөрдү киргизет;

3) мыйзамдарга ылайык ченем жаратуучу ыйгарым укуктарга ээ мамлекеттик бийлик органдары же жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Конституциялык соттун чечимдери келип түшкөн күндөн тартып эки айдан кечиктирбестен жаңы ченемдик укуктук актыны

кабыл алат же анын өзүнчө бөлүгүндө конституциялык эмес деп таанылган ченемдик укуктук актыга өзгөртүүлөрдү киргизет.

3. Конституциялык соттун актыларын аткарбоо, талаптагыдай эмес аткаруу же болбосо аткарууга тоскоолдук кылуу, ошондой эле Конституциялык соттун ишине кийлигишүү мыйзамда белгиленген жоопкерчиликке алып келет.

54-берене. Конституциялык соттун жекече аныктамалары

1. Сот жыйынында мыйзамдуулук бузулган учурлар аныкталганда, ошондой эле Конституциялык соттун актылары аткарылбаган учурларда ал жекече аныктама чыгарууга жана аны тиешелүү мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, юридикалык жактарга жана (же) алардын кызмат адамдарына жиберүүгө укуктуу, алар бир айлык мөөнөттө алар тарабынан көрүлгөн чаралар жөнүндө кабарлоого милдеттүү.

2. Конституциялык соттун талаптары аткарылбаган учурда, күнөөлүү кызмат адамдары мыйзамдарга ылайык жоопкерчилик тартууга тийиш. Мында бул жагдай тиешелүү кызмат адамдарын Конституциялык соттун жекече аныктамасын аткаруу милдетинен бошотпойт.

III бөлүм

Корутунду жоболор

55-берене. Конституциялык соттун ишин финансылык камсыздоо

1. Конституциялык соттун ишин каржылоо республикалык бюджеттин каражаттарынан камсыз кылынат.

2. Конституциялык сот кезектеги финансылык жылга өзүнүн бюджетинин долбоорун өз алдынча түзөт, ал Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешине берилет жана белгиленген тартипте республикалык бюджетке киргизилет.

3. Конституциялык сот Конституциялык сотту каржылоо үчүн бюджетте каралган акча каражаттарын өз алдынча тескейт.

4. Тиешелүү жылга республикалык бюджетти түзүүдө бардык сот системасынын бюджетинин чыгашалар бөлүгүнүн көлөмү, Конституциялык сотту кошкондо, мурдагы жылы бекитилген көрсөткүчтөрдөн Кыргыз Республикасынын Судьялар кеңешинин макулдугу менен гана төмөн болушу мүмкүн.

56-берене. Конституциялык соттун аппараты

1. Конституциялык соттун иши анын аппараты тарабынан камсыз кылынат.

2. Конституциялык соттун аппаратына Конституциялык соттун төрагасы тарабынан кызмат ордуна дайындалуучу жана бошотулуучу аппарат жетекчиси түздөн-түз жетекчилик кылат.

Конституциялык соттун аппаратынын кызматкерлери мамлекеттик кызматкерлер болуп саналат, мамлекеттик жарандык кызмат жөнүндө, ошондой эле эмгек жөнүндө мыйзамдарга ылайык аппарат жетекчиси тарабынан кызмат ордуна дайындалат жана бошотулат.

3. Конституциялык соттун аппараты:

1) Конституциялык сотту кадрдык, уюштуруучулук, илимий-талдоочулук, маалыматтык-маалымдамалык, материалдык-техникалык жана башка жактан камсыздайт;

2) конституциялык сот өндүрүшү менен байланышпаган маселелер боюнча келгендерди кабыл алат;

3) Конституциялык соттун дарегине кайрылууларды болжолдуу тартипте жана Конституциялык соттун судьялары тарабынан иликтөөнү талап кылган маселелерге тиешеси болбогон учурларда карайт;

4) ишти жана башка маселелерди жыйындарда жана кеңешмелерде кароого даярдоодо судьяларга көмөк көрсөтөт.

5) Конституциялык соттун актыларын аткарууну камсыз кылуу боюнча мамлекеттик органдардын ишин изилдейт жана жалпылайт;

6) белгиленген ыйгарым укуктардын чегинде башка ишти жүзөгө ашырат.

57-берене. Конституциялык соттун расмий басылмасы

“Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысы” Конституциялык соттун расмий басылмасы болуп саналат.

58-берене. Конституциялык соттун сот бийлигинин символдору

Конституциялык соттун жыйындар залында Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик гербинин сүрөтү, Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик желеги жана Конституциянын басылмасы турат.

Конституциялык соттун судьялары жыйындарды сүрөттөлүшү жана үлгүлөрү Судьялар кеңеши тарабынан бекитилүүчү мантиячан өткөрүшөт.

59-берене. Конституциялык соттун мөөрү

Конституциялык соттун Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик гербинин сүрөтү түшүрүлгөн жана өзүнүн аталышы жазылган мөөрү болот.

60-берене. Конституциялык соттун жайгашкан орду

Конституциялык соттун туруктуу жайгашкан орду Кыргыз Республикасынын борбору – Бишкек шаары болуп саналат.

Конституциялык соттун жыйындары анын туруктуу жайгашкан ордунда өткөрүлөт. Конституциялык сот өзү зарыл деп тапса, жыйынды башка жерде да өткөрө алат.

IV бөлүм **Өткөөл жоболор**

61-берене. Конституция жана ушул конституциялык Мыйзам күчүнө киргенге чейин келип түшкөн кайрылууларды кароонун тартиби

Конституция жана ушул конституциялык Мыйзам күчүнө киргенге чейин келип түшкөн кайрылуулар Конституциялык сот тарабынан Конституциянын 97-беренесинде белгиленген анын ыйгарым укуктарынын чегинде каралат жана чечилет.

62-берене. Конституциялык соттун укугун улантуу

1. Конституциялык сот Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын укук улантуучусу болуп саналат. Ушул конституциялык Мыйзам күчүнө киргенге чейин белгиленген Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын көз карандысыздыгынын материалдык кепилдиктери, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Конституциялык палатасы мурда ээлеген өзүнчө имарат Конституциялык соттун карамагында калат.

Конституциялык соттун ишин материалдык-техникалык камсыздоо Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Конституциялык палатасынын мүлкүнүн базасында Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Конституциялык палатасынын 2021-жылга бекитилген бюджетинин чегинде жүргүзүлөт.

63-берене. Ушул конституциялык Мыйзамдын күчүнө кириши

1. Ушул конституциялык Мыйзам расмий жарыяланган күндөн тартып күчүнө кирет.

2. Төмөнкүлөр күчүн жоготту деп таанылсын:

- “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамы (“Эркин Тоо” гезити, 2011-жылдын 17-июну, № 47);

- Кыргыз Республикасынын 2012-жылдын 26-майындагы № 66 “Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү жөнүндө” Мыйзамы (“Эркин Тоо” гезити, 2012-жылдын 1-июну, № 49);

- Кыргыз Республикасынын 2013-жылдын 26-июнундагы № 105 “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” конституциялык Мыйзамына өзгөртүү киргизүү

тууралуу” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы (“Эркин Тоо” гезити, 2013-жылдын 28-июну, № 54);

- Кыргыз Республикасынын 2017-жылдын 20-июлундагы № 136 “Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” Мыйзамы (“Эркин Тоо” гезити, 2017-жылдын 1-августу, № 87).

**Кыргыз Республикасынын
Президенти
Жапаров**

С.Н.